

ĐẠI HỌC ĐÀ NẴNG
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM ĐÀ NẴNG

TS. Trương Thị Thanh Mai (chủ biên)
PSG. TS. Phan Đức Duy, ThS. Lê Minh Đức, ThS. Ngô Thị Hoàng Vân,
TS. Phạm Đình Văn, ThS. Nguyễn Thị Hải Yến

GIÁO TRÌNH
PHƯƠNG PHÁP DẠY HỌC SINH HỌC
(Lưu hành nội bộ)

ĐÀ NẴNG - NĂM 2021

MỤC LỤC

MỤC LỤC	i
KÍ HIỆU VIẾT TẮT	vi
DANH MỤC BẢNG BIỂU	vii
DANH MỤC HÌNH	viii
LỜI NÓI ĐẦU	ix
LỜI CẢM ƠN.....	xi
PHẦN 1. LÝ THUYẾT VỀ PHƯƠNG PHÁP DẠY HỌC SINH HỌC	1
CHƯƠNG 1. LÝ THUYẾT HỌC TẬP VÀ CÁC MÔ HÌNH DẠY HỌC PHÁT TRIỂN PHẨM CHẤT, NĂNG LỰC	2
1.1. Một số lý thuyết học tập cơ bản	2
1.1.1. Thuyết phát triển nhận thức (Cognitive development theory)	3
1.1.2. Thuyết kiến tạo mang tính xã hội	5
1.1.3. Thuyết đa trí thông minh (hay còn gọi là thuyết đa trí tuệ - Theory of Multiple intelligences)	7
1.2. Mô hình các giai đoạn của quá trình xử lý thông tin.....	9
1.3. Mô hình dạy học thông qua chu trình trải nghiệm	13
1.4. Mô hình 5E (viết tắt từ chữ Engage, Explore; Explain, Elaborate, Evaluate)	15
1.5. Dạy học tích hợp.....	21
1.5.1. Khái niệm Tích hợp và Dạy học tích hợp.....	21
1.5.2. Các mức độ dạy học tích hợp	22
1.5.3. Vai trò của dạy học tích hợp	23
1.5.4. Các mức độ tích hợp trong dạy học các môn Khoa học tự nhiên.....	24
1.6. Dạy học phân hóa	24
1.6.1. Khái niệm.....	24
1.6.2. Vai trò của dạy học phân hóa	25
1.7. Dạy học theo định hướng STEM.....	26
CHƯƠNG 2. MỘT SỐ VẤN ĐỀ VỀ DẠY HỌC PHÁT TRIỂN PHẨM CHẤT, NĂNG LỰC.....	31
2.1. Khái quát về phẩm chất, năng lực và dạy học phát triển phẩm chất, năng lực	31
2.2. Dạy học theo định hướng phát triển phẩm chất, năng lực học sinh	34
2.2.1. Chương trình tiếp cận nội dung	34

2.2.2. Chương trình tiếp cận năng lực	35
2.3. Các nguyên tắc dạy học và giáo dục phát triển phẩm chất, năng lực.....	41
2.3.1. Nội dung dạy học, giáo dục phải đảm bảo tính cơ bản, cốt lõi, hiện đại	41
2.3.2. Đảm bảo sự tích cực của người học khi tham gia vào hoạt động học tập ..	42
2.3.3. Tăng cường những hoạt động thực hành, trải nghiệm cho học sinh.....	42
2.3.4. Tăng cường dạy học, giáo dục tích hợp	42
2.3.5. Tăng cường dạy học, giáo dục phân hóa.....	43
2.3.6. Kiểm tra, đánh giá theo năng lực là điều kiện tiên quyết trong dạy học phát triển phẩm chất, năng lực	43
2.4. Khái quát về chương trình giáo dục phổ thông 2018 – môn Sinh học.....	44
2.5. Yêu cầu dạy học theo hướng phát triển phẩm chất và năng lực trong môn Sinh học	45
2.5.1. Yêu cầu cần đạt về phẩm chất	45
2.5.2. Yêu cầu cần đạt về năng lực.....	46
CHƯƠNG 3. CƠ SỞ LÝ LUẬN VỀ PHƯƠNG PHÁP DẠY HỌC TÍCH CỰC	51
3.1. Phương pháp dạy học và mô hình cấu trúc của phương pháp dạy học.....	51
3.1.1. Khái niệm phương pháp dạy học.....	51
3.1.2. Mô hình cấu trúc của phương pháp dạy học	51
3.2. Phương pháp dạy học tích cực	55
3.2.1. Khái niệm	55
3.2.2. Các đặc trưng của phương pháp dạy học tích cực ¹²	56
CHƯƠNG 4. MỘT SỐ QUAN ĐIỂM, PHƯƠNG PHÁP VÀ KỸ THUẬT DẠY HỌC TÍCH CỰC.....	61
4.1. Quan điểm, phương pháp dạy học	61
4.1.1. Dạy học hợp tác.....	61
4.1.2. Dạy học dự án.....	66
4.1.3. Bàn tay nặn bột.....	79
4.1.4. Dạy học giải quyết vấn đề	84
4.1.5. Dạy học theo góc/trạm	90
4.1.6. Dạy học khám phá.....	94
4.1.7. Dạy học thực hành.....	98
4.2. Kỹ thuật dạy học	105

4.2.1. Kỹ thuật khăn trải bàn	105
4.2.2. Kỹ thuật mảnh ghép.....	107
4.2.3. Kỹ thuật ổ bi	108
4.2.4. Kỹ thuật công đoạn.....	110
4.2.5. Kỹ thuật KWL(H).....	111
4.2.6. Kỹ thuật 5W1H (kỹ thuật Kipling).....	113
4.2.7. Kỹ thuật phòng tranh	114
4.2.8. Kỹ thuật Give one – Get one (Cho một – nhận 1).....	115
4.2.9. Kỹ thuật động não (Brainstorming).....	116
4.2.10. Kỹ thuật quả cầu tuyết (hay đập bông tuyết).....	116
CHƯƠNG 5. KIỂM TRA, ĐÁNH GIÁ TRONG DẠY HỌC SINH HỌC	118
5.1. Những vấn đề chung về đánh giá trong dạy học	118
5.1.1. Các khái niệm chung liên quan đến đánh giá	118
5.1.2. Các loại hình đánh giá1.....	119
5.1.3. Nguyên tắc thực hiện đánh giá trong dạy học	120
5.1.4. Quy trình chung khi thực hiện đánh giá	121
5.1.5. Một vài quan điểm hiện đại về đánh giá theo định hướng phát triển năng lực trong dạy học	123
5.2. Phương pháp và công cụ đánh giá theo định hướng phát triển năng lực	124
5.2.1. Phương pháp đánh giá	124
5.2.2. Công cụ đánh giá	127
CHƯƠNG 6. XÂY DỰNG KẾ HOẠCH BÀI DẠY PHÁT TRIỂN PHẨM CHẤT, NĂNG LỰC HỌC SINH MÔN SINH HỌC	145
6.1. Cơ sở lựa chọn, sử dụng phương pháp và kỹ thuật dạy học phát triển phẩm chất, năng lực học sinh trong môn Sinh học	145
6.2. Xây dựng kế hoạch bài dạy phát triển phẩm chất, năng lực học sinh	148
6.2.1. Các yêu cầu khi xây dựng kế hoạch bài dạy phát triển phẩm chất và năng lực học sinh.....	148
6.2.2. Cấu trúc kế hoạch bài dạy	150
6.2.3. Cách thức xây dựng kế hoạch bài dạy	153

¹ Nguyễn Công Khanh (chủ biên), Đào Thị Oanh (2019), *Giáo trình Kiểm tra đánh giá trong giáo dục*, NXB ĐHSP Hà Nội.

PHẦN 2. THỰC HÀNH VỀ PHƯƠNG PHÁP DẠY HỌC SINH HỌC	162
BÀI THỰC HÀNH SỐ 1. LỰA CHỌN PHƯƠNG PHÁP, KỸ THUẬT DẠY HỌC .163	
1. Mục tiêu.....	163
2. Hình thức, Phương pháp, kỹ thuật dạy học.....	163
3. Thiết bị dạy học và học liệu	163
4. Tiến trình tổ chức	163
BÀI THỰC HÀNH SỐ 2. LỰA CHỌN PHƯƠNG PHÁP, CÔNG CỤ ĐÁNH GIÁ 165	
1. Mục tiêu.....	165
2. Hình thức, Phương pháp, kỹ thuật dạy học.....	165
3. Thiết bị dạy học và học liệu	165
4. Tiến trình tổ chức	165
BÀI THỰC HÀNH SỐ 3. THIẾT KẾ CÁC CÔNG CỤ ĐÁNH GIÁ	166
1. Mục tiêu.....	166
2. Hình thức, Phương pháp, kỹ thuật dạy học.....	166
3. Thiết bị dạy học và học liệu	166
4. Tiến trình tổ chức	166
BÀI THỰC HÀNH SỐ 4. XỬ LÝ TÌNH HUỐNG TRONG DẠY HỌC THÍ NGHIỆM THỰC HÀNH	167
1. Mục tiêu.....	167
2. Hình thức, Phương pháp, kỹ thuật dạy học.....	167
3. Thiết bị dạy học và học liệu	167
4. Tiến trình tổ chức	167
5. Phụ lục.....	167
BÀI THỰC HÀNH SỐ 5. THIẾT KẾ PHIẾU HỌC TẬP, PHIẾU ĐÁNH GIÁ, BẢN ĐỒ KHÁI NIỆM.....	170
1. Mục tiêu.....	170
2. Hình thức, Phương pháp, kỹ thuật dạy học.....	170
3. Thiết bị dạy học và học liệu	170
4. Tiến trình tổ chức	170
BÀI THỰC HÀNH SỐ 6, 7, 8. XÂY DỰNG KẾ HOẠCH BÀI DẠY VÀ THỰC HÀNH DẠY HỌC TRÊN LỚP	171
1. Mục tiêu.....	171

2. Hình thức, Phương pháp, kỹ thuật dạy học	171
3. Thiết bị dạy học và học liệu	171
4. Tiến trình tổ chức	171
4.1. Tìm hiểu cấu trúc và quy trình xây dựng kế hoạch bài dạy	171
4.2. Xây dựng kế hoạch bài dạy	171
4.3. Tổ chức dạy học trên lớp	171
BÀI THỰC HÀNH SỐ 9, 10. XÂY DỰNG KẾ HOẠCH BÀI DẠY THỰC HÀNH THÍ NGHIỆM VÀ TỔ CHỨC DẠY HỌC THỰC HÀNH THÍ NGHIỆM	172
1. Mục tiêu	172
2. Hình thức, Phương pháp, kỹ thuật dạy học	172
3. Thiết bị dạy học và học liệu	172
4. Tiến trình tổ chức	172
4.1. Tổ chức dạy học thí nghiệm thực hành	172
4.2. Thiết kế thí nghiệm trong dạy học Sinh học	175
PHỤ LỤC 1. KẾ HOẠCH BÀI DẠY MINH HỌA.....	177
PHỤ LỤC 2. TÊN BÀI DẠY: HÔ HẤP Ở THỰC VẬT.....	186
PHỤ LỤC 3. DINH DƯỠNG VÀ TIÊU HÓA Ở ĐỘNG VẬT - Sinh học 11.....	197
THUẬT NGỮ.....	208

KÍ HIỆU VIẾT TẮT

STT	Các từ viết tắt	Viết đầy đủ
1	BGDĐT	Bộ Giáo dục và Đào tạo
2	CNTT	Công nghệ thông tin
3	CTDG	Chương trình giáo dục
4	CTGDPT	Chương trình giáo dục phổ thông tổng thể
5	DAHT	Dự án học tập
6	dạy học dự án	Dạy học dự án
7	GD	Giáo dục
8	GDPT	Giáo dục phổ thông
9	GQVĐ	Giải quyết vấn đề
10	GV	Giáo viên
11	HS	Học sinh
12	KHDH	Kế hoạch dạy học
13	KHGD	Kế hoạch giáo dục
14	KTDH	Kĩ thuật dạy học
15	PPDH	Phương pháp dạy học
16	QDDH	Quan điểm dạy học
17	SGK	Sách giáo khoa
18	THPT	Trung học phổ thông
19	YCCĐ	Yêu cầu cần đạt

DANH MỤC BẢNG BIỂU

Số hiệu	Tên bảng	Trang
Bảng 2.1.	Phân biệt dạy học định hướng nội dung và dạy học định hướng năng lực	39
Bảng 2.2.	Các biểu hiện của năng lực Sinh học	48
Bảng 3.1.	Bảng so sánh các đặc trưng của dạy học thụ động và dạy học tích cực	59
Bảng 6.1.	Gợi ý lựa chọn phương pháp, kĩ thuật dạy học dựa trên mục tiêu	145
Bảng 6.2.	Gợi ý lựa chọn phương pháp, kĩ thuật dạy học dựa trên loại nội dung kiến thức	146
Bảng 6.3.	Ví dụ minh họa về việc xác định mục tiêu, nội dung dạy học	155
Bảng 6.2.	Chuỗi hoạt động học của chủ đề “Virus và bệnh truyền nhiễm do virus gây ra” – Môn Sinh học lớp 10	157

DANH MỤC HÌNH

Số hiệu	Tên bảng	Trang
Hình 1.1.	Sơ đồ về mô hình các giai đoạn của quá trình xử lý thông tin	10
Hình 1.2.	Chu trình học qua trải nghiệm	13
Hình 1.3.	Mô hình dạy học 5E	16
Hình 1.4.	Quy trình thiết kế và tổ chức dạy học định hướng STEM	27
Hình 3.1.	Sơ đồ mô tả mối quan hệ giữa các thành tố hình thành nên tính tích cực học tập	56
Hình 4.1.	Dạy học theo góc	91
Hình 4.2.	Sơ đồ mô tả quy trình thiết kế và tổ chức hoạt động dạy học khám phá	95
Hình 4.3.	Mình họa kỹ thuật khăn trải bàn	106
Hình 4.4.	Mình họa kỹ thuật Mảnh ghép	107
Hình 4.5.	Mình họa kỹ thuật ô bi	108
Hình 5.1.	Quy trình thực hiện đánh giá	121
Hình 5.2.	Quy trình thiết kế bài tập đánh giá theo hướng phát triển năng lực	132
Hình 6.1.	Cách thức xây dựng kế hoạch bài dạy	153
Hình 6.2.	Tiêu bản nguyên phân ở tế bào rễ hành	169

LỜI NÓI ĐẦU

Giáo trình Phương pháp dạy học Sinh học là tài liệu được biên soạn nhằm giới thiệu một số vấn đề lí thuyết về quan điểm, phương pháp, kĩ thuật dạy học, kiểm tra đánh giá theo hướng hình thành và phát triển phẩm chất, năng lực. Bên cạnh đó, giáo trình còn giới thiệu kế hoạch dạy học một số chủ đề Sinh học từ lớp 6 đến lớp 12 với mục đích minh hoạ cụ thể hoá việc vận dụng tiếp cận phát triển phẩm chất, năng lực HS trong lựa chọn, triển khai phương pháp dạy học, kiểm tra đánh giá kết quả học tập của HS.

Với mục đích trên, cuốn sách được trình bày theo các phần với logic sau:

PHẦN I: LÍ THUYẾT. Phần này tập trung giới thiệu chi tiết cấu trúc các năng lực cốt lõi; trình bày đặc điểm, bản chất, cách thức tiến hành các phương pháp, kĩ thuật dạy học Sinh học theo hướng phát triển phẩm chất, năng lực HS. Cụ thể bao gồm:

- (1) Các lí thuyết học tập và mô hình xử lí thông tin trong dạy học
- (2) Một số vấn đề về dạy học phát triển năng lực
- (3) Quan điểm, phương pháp và kĩ thuật dạy học
- (4) Dạy học thực hành thí nghiệm môn Sinh học
- (5) Kiểm tra, đánh giá trong dạy học môn Sinh học
- (6) Dạy cách học và Tổ chức hoạt động tự học

PHẦN II: THỰC HÀNH. Phần này gợi ý một số hoạt động thực hành vận dụng phương pháp, kĩ thuật dạy học, kiểm tra đánh giá vào quá trình dạy học sinh học. Ngoài ra còn giới thiệu kế hoạch dạy học một số chủ đề Sinh học theo hướng phát triển phẩm chất, năng lực HS, bao gồm cách thức xác định mục tiêu; xác định, lựa chọn phương pháp, kĩ thuật dạy học thể hiện quy trình tổ chức hoạt động học nhằm đạt mục tiêu đã xác định; Hình thức, công cụ kiểm tra đánh giá kết quả học tập phát phản ánh năng lực HS theo YCCĐ. Cụ thể bao gồm:

- (1) Thực hành các phương pháp và kĩ thuật dạy học môn Sinh học cụ thể
- (2) Hướng dẫn dạy học một số chủ đề sinh học theo hướng phát triển phẩm chất, năng lực

Logic trên là nhất quán xuyên suốt các chủ đề Sinh học từ lớp 6 đến lớp 12, được lựa chọn ngẫu nhiên để chứng minh rằng bất kì chủ đề nào cũng có thể tổ chức dạy học phát triển năng lực thông qua việc phối hợp đa dạng và phù hợp các phương pháp, kĩ thuật dạy học. Đồng thời thể hiện việc đánh giá quá trình và đánh giá tổng kết được phối hợp nhuần nhuyễn tạo thành một chuỗi hoạt động thu nhận thông tin phản hồi vừa có giá trị điều chỉnh, tự điều chỉnh kịp thời các học, cách dạy, vừa có đánh giá mục tiêu đạt được từng thời đoạn và cuối thời đoạn.

Các phương pháp và kĩ thuật dạy học được đề cập đến trong giáo trình là những phương pháp, kĩ thuật dạy học phù hợp với việc tổ chức các hoạt động dạy học môn Sinh học ở nhà trường phổ thông. Mỗi phương pháp, kĩ thuật đều có những ưu, nhược điểm nhất định và phù hợp với những loại kiến thức Sinh học khác nhau. Vì vậy, người dạy cần lựa chọn phương pháp và kĩ thuật dạy học hiệu quả phù hợp với loại kiến thức, năng lực hướng tới và điều kiện thực tế của nhà trường.

CÁC TÁC GIẢ

LỜI CẢM ƠN

Với lòng biết ơn chân thành, sâu sắc, tôi xin trân trọng cảm ơn quý Thầy Cô lãnh đạo Trường Đại học Sư phạm – Đại học Đà Nẵng đã tạo điều kiện cho nhóm biên soạn của chúng tôi hoàn thành giáo trình này.

Tôi xin chân thành cảm ơn quý Thầy Cô Khoa Sinh – Môi trường, quý thầy cô trong nhóm nghiên cứu Lí luận và Phương pháp giảng dạy của trường DHSP –ĐHĐN đã luôn động viên và tạo mọi điều kiện thuận lợi cho tôi trong quá trình hoàn thiện giáo trình.

Tôi xin chân thành cảm ơn quý Thầy Cô hiện đang trực tiếp giảng dạy môn Sinh học tại các trường THPT đã tham gia xây dựng kế hoạch dạy học từ định hướng về phương pháp và kỹ thuật dạy học được trình bày trong giáo trình.

Tôi cũng xin bày tỏ lòng biết ơn đến gia đình, bạn bè và đồng nghiệp đã luôn động viên, giúp đỡ tôi trong suốt quá trình thực hiện giáo trình.

Đà Nẵng, ngày tháng năm 2021

TM nhóm biên soạn

TS. TRƯƠNG THỊ THANH MAI